

Uqarikusqan

Mejia Corregidor runapa winun

Adán Felipe de Mejía y Herrera Limapi paqarira iskay chunka iskayniyuq quya raymi killa kay 1896 watapi. El Corregidor nispa masinkuna hinallataq ayllun suticharqa artículos ima ruway qilqasqanta manan firmarqachu, ichaqa hukchallapi riqsikura paypa ruwaynintaqa.

Chay sutitaqa churarunku kay San Miguel distritu Lima hatun llatapi kуска tiyunkunawan hinallataq awlakunawan tiyakuptin, chayqa karqa 1924 watapi, pikunamanmi mana allin gramaticales ruwayta allchapachira, rimaqtinkupas allinwan rimananpaq ruwara, chayrayku El Corregidor nispa suticharqaku.

Adán H. Mejía taytan ancha riqsisqa hanpiq llaqtapi karqa, tayta Hilario awilunñataq ancha munasqa, riqsisqa boticario capital llaqtapi, chay rantikuy wasiqa ancha waturisqan corregidor runapa karqa uchuychanmantapacha, awilunpa ancha yachayninwan allin

ruwayninwan kallpachasqa, pinmi sumaqta runakunata chaskira, willkanchanpa qaway qawayllanpi.

El corregidor runaqa yachaynin qispisqa kay facultad de letras de la Universidad Nacional Mayor de San Marcos sunturwasipi, 1928 watapi kay diario El Tiempo chayman yanapaq hina yaykurun, maypin crónicas limeñas kaqta qillqariqsichira umanchakunku “De la viandanza urbana”, hinallataq “Exhumaciones” kami-yhamutarichispa chay watakunapi qillqaqkunata.

1932 watapi qillqaykun “El hombre de la calle”, chaymanta wata tukuyllapi llankaykun “La revista semanal” ukupi. 1937 watapi siqaykun “Universal” riqsisqaman, qipa qillqayninkuna kapurun “La Prensa” 1946 watamantañataq umanchaykunawan “Ayer y hoy” chaynallataq “Puntadas sin ñudo” qillqakunawan; pichqa punchaw aymuray killapi kay 1948 watapi wañurapun.

El Corregidor runaqa asichikuq cronistan karqa, neologismo rimaykunatan kikinpa paqarichisqanta hapira, kikinpa yachasqata hina utqalla qillqasqanta riqsi-panapaq, “oftalmología amachay niraqmi karqa, susiqaykachira ñawinchaqta, mana allin qawaymanta anchurichispa. Lliwkunapi achkaña huñurparikuptinku, patankikunapi, calzadas, cines, yachay wasikunapi, universidades, hapina wasikunapi,... El Corregidor runapa rimaynin hatunpi rira, plaza pampa hina, ichaqa allin kiqlluchasqa”, chaynatan uchuychanmanta masin Juan Francisco Valega willakun kay prólogo ukupi ñawpariq edición liwru “Ayer y hoy” umanchasqata 1959 watapi riqsichira crónicas limeñas qillqa huñuykunawan La Prensa chaypi El Corregidor qillqasqanta.

Crónicas maypin ruwakullantaq imayna ruwayninkuna kay limeña yanukuykunamanta, El Corregidor runaqa karqa, ancha munaq ruway kay waykukuy ruwaykunamanta, chaytan qillqayninkunapi allin chuyata saqirun.

Juan Francisco Valega nin “Adán Felipe Mejía kawsakuyninqa, pinmi El Corregidor sutichasqa karqa, mana senderita munaq, llakiysapa, asiy kusilla uyanqa karqa. acha upyakuq karqa ichaqa allin rimaypi , allin qispisqa runa kayninpi. Ancha kallpachaq karqa wakinkuna qillawan kachirqaku. Ichaqa nanayninqa asiy wiñaypaq karqa, wañuyta atiparun”

Kay edicionpim huknin kaq allin crónica uqariyku maypin winumanta rimarin hinallataq imaynatan kay Limapi upayakun, allinta malliykunapaq.

*“Oftalmología amachay
niraqmi karqa,
susiqaykachira ñawinchaqta,
mana allin qawaymanta
anchurichispa”*

WINU

Sapankapa hatun suyukunaqa sutiriqsisqa upyaykunanwanmi, chaywan machanku, lliwpa qawayninpi, mana pinqakuywan ima nisqankutapas.

¡llaqtapa paqarisqan punchawkuna machakunku!

¡kuisisqa!

¡qiruta aysaspa!

¡crislakunata tupaykachispa chiki chillpa phawanankama!...

¡kuisisqa paqarisqan llaqtamanta ,ancha rupay kallpa suyunpa upyay!

¡kuisisqa!

manan lliw tiqsimuyu suyukunaqa kusillaña upyayninmanta mallirinku nitaq manaña atinakama machankuchu

¡mana!

Kikinpa traguwan, chayqa ninanmi allin qapaq ruwaywan riqsikuywan kaymi

Imaynan lliw tiksimumyu kawsay ruwakuyninpi churakun.

Historiyata ruwakun.

¡yachasqaymanqa kikin hitoriyay, historiyaqa manan qayna wañuy yuyariychu, may kaqmanta ruwaqkuna nisqankuman hina kay repeterias kaqkunamanta...mana chaynaqa kawsariy kunanpuni!

Histoyaqa kunanpunin...

Cultura kawsakuymi

¡huknin kaq kikinmanta upyayqa, culturam!

¡churapayaymi!...

¡uku kallpan!

¡allpamanta kamachiriq!

¡runapa rantinyachiq!

¡kawsay!

¡taspi puriy!...

¡kallpa!

¡kaq kaynin!

¡hatun kamachikuy!

¡kallpawan!

Ingleskunaqa wiskiyuq.

Franceskunaqa, koñakeyuq.

Alemankuna , cervizayuq...

Rusoskuna , vodcayuq.

Yankikuna, saqra chapuykuna.

Belgakuna...!ajenjo!

Chinokuna, arrozmanta aguardientita.

Catalaneskuna, kusillumanta anicete Badalonapi...

Peruwanukunaqa...!pisco, aqa!

Homero griegoskunapiwan... ¡Uvamanta winu!

Kikinpipuni:

¡tawa culturallan allpa miski machakuypi kan!

Griego, uvamanta winunwan.

Peruwanu, qori saramanta aqanwan.

Alemán, cervezanwan.

Kuya arabeñataq, alambrique destiladorninwan...

Alcoholcunamanta...

Wakinkunaqa ruwayllan kanku.

Qurakunamanta ruwasqa.

Qivi ruway.

Kallpa chinkay.

Chapuy...

Mana munasqaykipas, ancha miski machakuyqa uvamantan.

Aswan natural.

Chayraq llusqisqacha.

Aswan qali kusi asllawan asiysapa

Takirunku:

Virgilio

Horacio.

Ovidio

¡mana wañuq versokunapi!...

¡waq apuyayñawsa, Homero Melesígenes, kawsaymanta ancha allin kay winuta upyarun kay Grecia viñamanta halo muyuriqninmi takispa olimpikus dioskuna munaywan uyariraku, umanpi yachakurqa!

¡Exametros anqas yuraq!...

Baco taytakura, machu dios crapulon, regodeos, viñata amacharqa
Iliw kaqmantapas.

¡Wau, yanqa taytacha upyaykuna!

¡Anqas yuraq vacantes, puka yuraq!

¡Chipre!

¡Falerno!

¡Paphos!...

Chaymanta...

Italia winuskuna, llanpulla.

España winus, allin taqyasqa.

Francia winuskuna, riqchaysapa.

¡Criollos winus!

¡Peruanos!

Winumanta aqa rubiman riqchakuq.

¡Kachina!

Ica, multánime.

Moquegua, munarikuq.

Calango, retinón

Rinconada de Mala, edulcorino...

Surco, fácil al gaznateo.

Madgalena del Mar, llinpi, aborgoñado, palilluman asnaq.

Pedregal, azambado.

¡Kawsayta qatipasun, winuta allchapasun, huknin kaq ancha kuyasqan
runakunapaq qipaqmi!

¡Ah, mawka ñawpaq winu Perú suyumanta kusirichiwanchis!

¡Oh, piscukunchis!

¡Oh, lliw llinpimanta uvanchiskuna, lliw munaypaq tukuy sayaykuna!

Hatun barrilkuna.

Huntariq bodegakuna.

Wiñariq ñawi rapicha...chuya sunqu... mana ruruq... pakasqakuna

lunpu kaspikuna, boas hina, iqueños panpakunapi, Llasa kayninpi
mana kallpayuq hatun racimos huñusqa ukunpi...

¡munasqa allpa mana yupaykuna allin llinpisqa winu qirupi upyakuy,
kullukunapa llantuy chakinpi, Tutayaykuqpi, yarqapa takiyninpi
chillikukunataq ranranyan... allillanwan wirasapa wallpa tomatepi
llanpuyasqa, ñawpaqta mikurisqata!!

¡Tayta inti churakun!...

¡Tuta urmarin!

¡Kusikuy chayamun!...

Maymanta urqurisqa: Mejía, Adán Felipe (1959).
Ayer y hoy (Recopilación y prólogo de Juan
Francisco Valega) (1ª Edición). Lima: Ediciones
Tahuantinsuyo.

